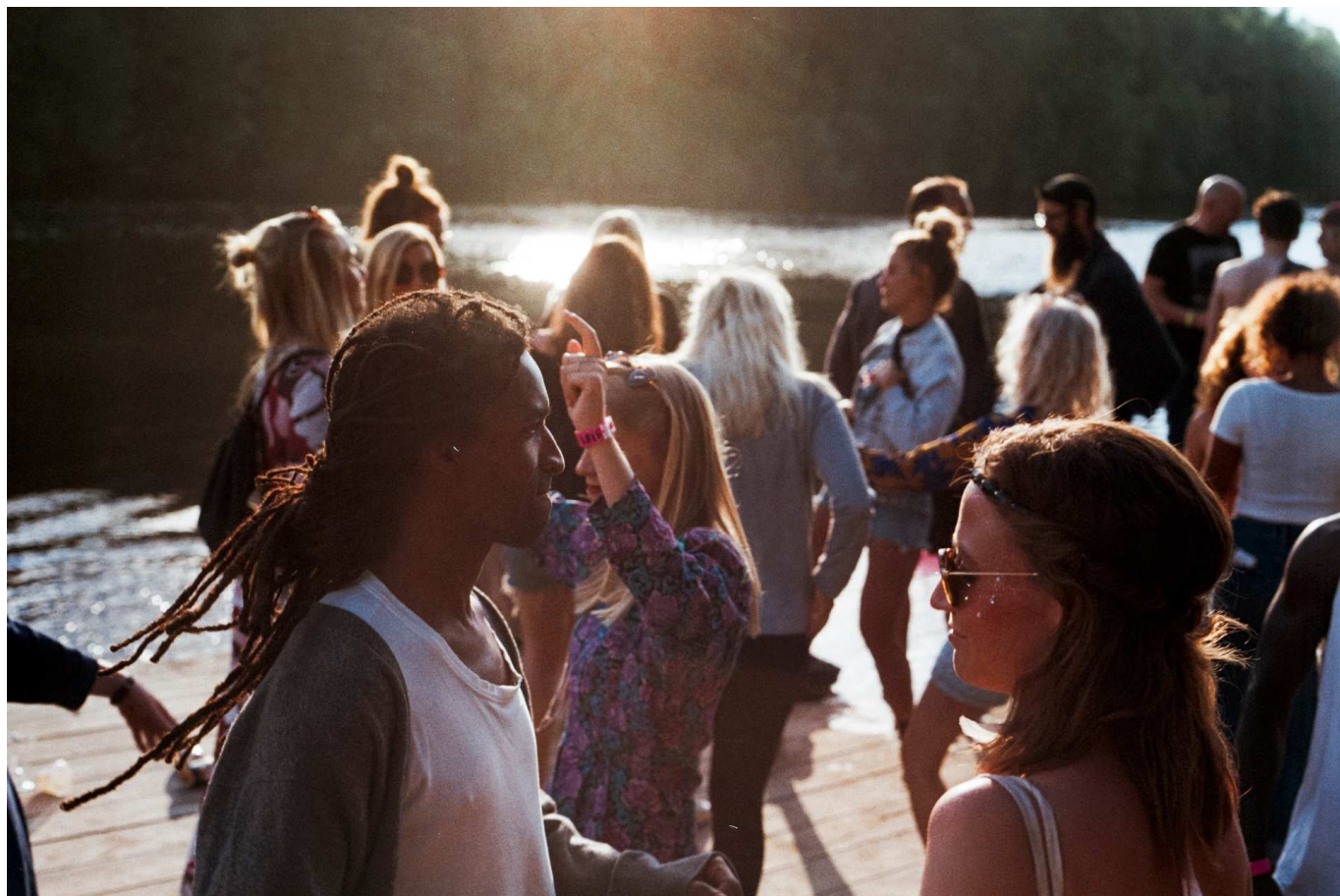

Stereotypy – dlaczego tak łatwo im ulegamy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Eksperymenty – film](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: <http://humor.gomeo.pl/dowcipy-i-zarty/192/o-niemcach-i-polakach/0>.

Stereotypy – dlaczego tak łatwo im ulegamy

Źródło: Jens Johnsson, domena publiczna.

Materiał jest częścią serii **Inne spojrzenie**.

Nieraz słyszymy albo mówimy o gospodarnych Niemcach, nieuczciwych Cyganach i głupich blondynkach. To stereotypy – poglądy uproszczone i zafałszowane, ale wygodne w użyciu. Za ich sprawą ludzie uwalniają się od poznawania, dowodzenia, pogłębionych sądów i rezygnują z refleksji. Stereotypy zamykają nasze myślenie. Dlaczego je tworzymy? Dlaczego są one tak silne, trwałe i trudne do zmiany?

Twoje cele

- Wyjaśnisz, jak powstają stereotypy i uprzedzenia.
- Wskażesz niebezpieczeństwa wynikające ze stosowania stereotypów i wyjaśnisz powody, dlaczego jednak im ulegamy.
- Scharakteryzujesz modele przełamывania stereotypów.
- Przeanalizujesz eksperymenty dotyczące działania stereotypów i przedstawisz wnioski.

Przeczytaj

Stereotyp to uogólniony i uproszczony obraz rzeczywistości – np. jakiejś zbiorowości, członków tej zbiorowości, zjawisk i instytucji społecznych.

Uogólnienie polega na tym, że swoją wiedzę o jednostkowych przypadkach reprezentujących daną grupę osób czy zdarzeń przekładamy na całą grupę, nabierając przekonania, że wszystkie inne przypadki będą takie jak te, które są nam znane. Przykładowo, ponieważ zaobserwowaliśmy lub słyszeliśmy, że wiele kobiet nie najlepiej radzi sobie z prowadzeniem samochodu, zaczynamy uważać, że wszystkie kobiety są kiepskimi kierowcami, a wręcz że niemożliwe jest, by kobieta była dobrym kierowcą. Statystyki policyjne w Niemczech pokazują, że sprawcami wielu kradzieży samochodów są Polacy, więc niemieckie społeczeństwo nabiera przekonania, że każdy Polak to złodziej. Wielu polityków przyłapano na mówieniu nieprawdy, więc zaczynamy wierzyć, że każdy z nich kłamie.

Uproszczenie z kolei to skupienie się na jednej tylko cesze charakterystycznej obserwowanego obiektu, prowadzące do pomijania, niedostrzegania innych jego cech. Tu doskonałym przykładem może być myślenie o osobach z niepełnosprawnością ruchową jako mniej sprawnych również w innych obszarach, czyli zapominanie, że posiadanie niesprawnych nóg absolutnie nie wyklucza posiadania bystrego umysłu czy wyjątkowych zdolności manualnych. Uproszczenie często zdarza nam się również wobec naszych adwersarzy w dyskusjach. W ferworze wymiany argumentów może zdarzyć nam się zapomnieć, że oprócz tego, że rozmawiamy z osobą o przeciwnych poglądach, mamy też przed sobą człowieka – istotę myślącą i emocjonalną, której należy się szacunek i zrozumienie, mimo że nie zgadzamy się w niektórych sprawach.

Cechy stereotypu

Jakie są zatem najważniejsze cechy stereotypów? Czy potrafisz podać inne przykłady stereotypów, w których dobrze widoczne są wymienione poniżej mechanizmy myślowe? Zdjęcie przedstawia młodą dziewczynę od piersi w górę. Dziewczyna uśmiecha się. Na głowie ma zawiązaną chustkę. Trzyma w dłoniach duży talerz wypełniony okrągłymi placuszkami posypanymi cukrem pudrem.

Uogólnienie:

Polacy są bardzo
gościnni.

Źródło zdjęć: CCO.

Oczywiście mechanizmy te działają często jednocześnie i stereotyp może na przykład być zarazem uproszczeniem, jak i wartościowaniem jakiegoś elementu rzeczywistości.

Na podstawie wymienionych przykładów możemy też zaobserwować, że nie wszystkie stereotypy są negatywne – czasem nasze uogólnione i uproszczone sądy są przekonaniem o pozytywnym charakterze jakiegoś zjawiska, osoby, grupy czy instytucji.

Stereotypy to sądy, które szybko się utrwalają – stosunkowo łatwo je potwierdzić, a trudno obalić. Wyrażamy je zazwyczaj z dużą pewnością co do ich trafności. Często jednak stereotypy okazują się błędne. Każdy z przytoczonych przykładów stereotypów łatwo skonfrontować z faktami i okaże się ogromnym nadużyciem, spływieniem, a nawet zwyczajnym kłamstwem.

Stereotypy a uprzedzenia

Stereotypy zwykle służą wartościowaniu, dlatego często towarzyszą im uprzedzenia, tj. nieprzychylnie nastawienie wobec każdego przedstawiciela kategorii, o której w danej chwili mowa. W bardziej ograniczonym i ogólnie przyjętym znaczeniu uprzedzenie traktuje się jako **postawę** „przeciw”. Niechęć ta jest z góry powzięta tylko dlatego, że ktoś należy do danej grupy społecznej.

Czym różni się stereotyp od uprzedzenia?

- **Stereotyp** ma przede wszystkim wymiar poznawczy, to znaczy służy nam wyrobieniu sobie opinii na temat jakiejś osoby, zjawiska czy instytucji. Kształtuje nasze myślenie o świecie, ale pozostaje w naszej głowie, np. wierzymy, że wszyscy Szkoci są bardzo oszczędni.
- **Uprzedzenie** dotyczy głównie emocji – nasze przekonania o jakimś obiekcie rodzą określone, najczęściej negatywne uczucia wobec tego obiektu: nie lubimy Szkotów, bo są skąpi.

Oprócz negatywnych emocji uprzedzenia motywują do działania, często rodzą agresję oraz prowadzą do dyskryminacji. Uprzedzenia przeważnie wyrażane są jawnie i otwarcie, zdarza się jednak, że pozostają ukryte, a nawet nieuświadomione, co jednak nie zmniejsza siły ich oddziaływania.

Podział uprzedzeń

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Konsekwencją stereotypów i uprzedzeń często jest **dyskryminacja**. Dzieje się tak, kiedy stereotypy lub uprzedzenia prowadzą do odmiennego, gorszego traktowania osoby ze względu na jej przynależność do określonej grupy. Dyskryminacja może przybrać postać bezpośredniego krzywdzenia, odmawiania pomocy czy choćby zachowań niewerbalnych, jak niechętnie spojrzenia.

Romowie często padają ofiarą dyskryminacji społecznej. Zastanów się, w jaki sposób można temu zapobiegać.

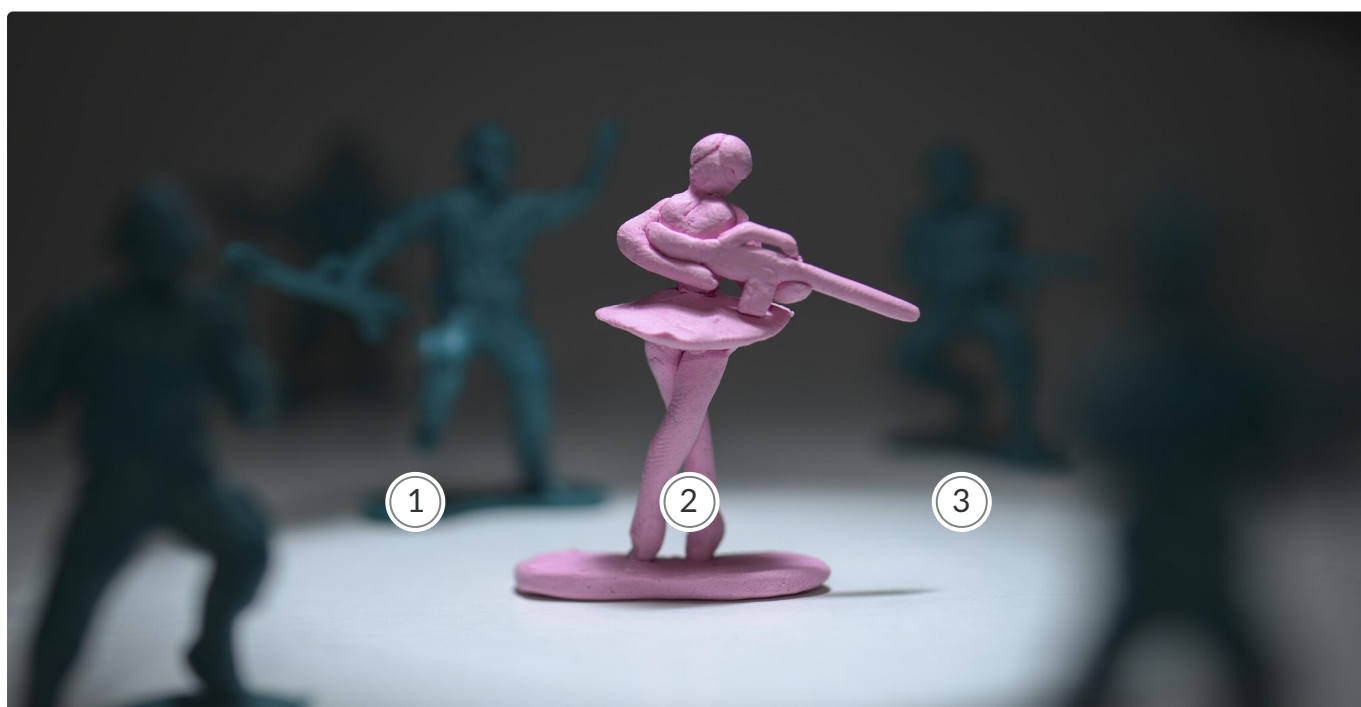
Źródło: Anglos, licencja: CC BY 3.0.

Skąd biorą się stereotypy?

1. **Spółeczne uczenie się** – stereotypy powstają w procesie socjalizacji, przy udziale języka (to rezultat bezpośrednich kontaktów z osobami znaczącymi, wyznającymi stereotypy; przyswajanie treści kierowanych przez media). W powstawaniu stereotypów ważną rolę pełnią rodzice, od których dzieci przejmują przekonania na temat świata.
2. **Teoria konfliktów** – stereotypy i uprzedzenia są skutkiem konkurencji między grupami w ubieganiu się o pewne dobra, które są ograniczone (to także dobra „społeczne”).

3. **Osobowościowe uwarunkowania stereotypów i uprzedzeń** – istnieją osoby charakteryzujące się silnym posłuszeństwem wobec autorytetu, myśleniem sztywnymi kategoriami, odrzucające wszelkie naruszenia konwencjonalnych wartości, destruktywne i cyniczne.
4. **Podejście poznawcze** – stereotypy to skutek tworzenia schematów, prototypów, [kategoryzowania](#) społecznego. Umysł radzi sobie z przetwarzaniem dużych ilości informacji za pomocą stereotypów.

Funkcje stereotypów

Fot. Elizabeth Baker/ yokota.af.mil, CC BY-SA 3.0

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Jak walczyć ze stereotypami?

Charles Stangor i Paul van Lange opisali w 1994 roku cztery modele zmiany stereotypów i uprzedzeń:

Model kumulacyjny zakłada, że zmiany dokonują się powoli, a „kropla drąży skałę”. Innymi słowy, powoli przekonujemy się, że wyznawany przez nas stereotyp jest uproszczeniem i zakłamywaniem rzeczywistości. Poznajemy fakty, które stopniowo przełamują dotychczasowe myślenie stereotypem.

Plakat propagandowy z czasów wojny polsko-bolszewickiej w latach 1919–1921. Jak myślisz, dlaczego społeczeństwo było straszone Żydami, a nie bolszewikami?

Źródło: domena publiczna.

Model zmiany radykalnej zakłada, że pod wpływem doświadczenia znacznej rozbieżności z dotychczasowym nastawieniem dokonuje się „przewrót poznawczy”. Zachodzi jakiś przełomowy fakt, który rozbija stereotyp.

Model podtypu zakłada, że informacje sprzeczne ze stereotypem powodują wydzielanie podtypu w danej kategorii, ale ona sama nie jest naruszona. Mamy świadomość istnienia wyjątków w grupie, ale nie powoduje to zmiany naszego przekonania o niej, a tylko wyróżnienie w jej obrębie podgrupy, o której mamy inne zdanie.

Model rozcieńczenia zakłada, że wprowadzenie drobnych informacji przeczących stereotypowi powinno go rozcieńczyć i osłabić uprzedzenie.

Słownik

atrybucja

określa sposób, w jaki ludzie wyjaśniają przyczyny swojego bądź cudzego zachowania

kategoryzacja

przypisanie, porządkowanie cech, rzeczy, zjawisk lub osób według określonych kategorii

stygmatyzacja (etykietowanie)

przypisanie jednostce na stałe pewnej tożsamości, najczęściej związanej z jakąś dewiacją czy dokonaniem przez nią przestępstwem

postawa

wyuczona, względnie stała skłonność do reagowania w wyuczony sposób w podobnych sytuacjach

Film

Polecenie 1

Obejrzyj film „Nie znam cię, ale wiem, jaki jesteś”, w którym prof. Dariusz Doliński mówi o stereotypach. Następnie wykonaj zadania.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DjGYFBDUO>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film pod tytułem Nie znam cię, ale wiem, jaki jesteś.

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, na czym polega znaczenie transmisji interpersonalnej w kształtowaniu się stereotypów.

Ćwiczenie 2

Na podstawie filmu wyjaśnij wpływ efektu przerwy na powstawanie stereotypów.

Ćwiczenie 3

Na podstawie zasobów internetowych przedstaw dwa przykłady wpływania mediów na budowanie stereotypów.

Eksperymenty – film

Eksperymenty

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Obejrzyj film „Topsi są źli” i przedstaw, jakie według ciebie były opinie ankietowanych o topsach w zależności od upływu czasu pomiędzy opiniami nauczycielki a pojawieniem się przedstawicieli topsów. Uzasadnij swoją odpowiedź, a następnie porównaj ją z wyjaśnieniem eksperta.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D5sD3iz18>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film pod tytułem Topsi są źli.

Odpowiedz na pytanie, jakie były wyniki ankiety?

Ćwiczenie 2

Obejrzyj film „Dziewczyny są kiepskie z matmy” i przedstaw, jak tym razem według ciebie wypadły w testach kobiety w porównaniu z wynikami z poprzednich lat oraz w porównaniu z wynikami mężczyzn. Uzasadnij swoją odpowiedź, a następnie porównaj ją z wyjaśnieniem eksperta.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D5sD3iz18>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film pod tytułem Dziewczyny są kiepskie z matmy.

Odpowiedz na pytanie, jakie były wyniki eksperymentu?

Ćwiczenie 3

Dokończ zdanie.

Uprzedzenia awersywne to...

- ☐ uprzedzenia, które nabywamy we wczesnym dzieciństwie.
- ☐ uprzedzenia prowadzące do dystansu wobec obiektów, o których nie mamy wystarczającej wiedzy.
- ☐ uprzedzenia skutkujące unikaniem kontaktu z grupą, która wzbudza naszą niechęć, i jej członkami.
- ☐ uprzedzenia służące przede wszystkim podniesieniu poczucia własnej wartości przez okazywanie pogardy innym.

Ćwiczenie 4

Zaznacz teorie, które wyjaśniają, skąd się biorą stereotypy.

☐ osobowościowe uwarunkowania stereotypów i uprzedzeń

☐ podejście wąskie

☐ teoria konfliktów

☐ społeczne uczenie się

Ćwiczenie 5

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Uproszczenie to skupienie się na jednej tylko cesze charakterystycznej obserwowanego obiektu, prowadzące do pomijania, niedostrzegania innych jego cech.	☐	☐
Uprzedzenia motywują do działania, często rodzą agresję oraz prowadzą do dyskryminacji.	☐	☐
Stereotypy nie powstają w procesie socjalizacji.	☐	☐
Uprzedzenia najczęściej pozostają ukryte, bardzo rzadko wyrażane są jawnie i otwarcie.	☐	☐

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Wawryszuk

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Stereotypy – dlaczego tak łatwo im ulegamy

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

I. Człowiek w społeczeństwie.

Uczeń:

6) analizuje poznawcze przyczyny stosowania stereotypów i związane z tym niebezpieczeństwa.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia, jak powstają stereotypy i uprzedzenia;
- wskazuje niebezpieczeństwa wynikające ze stosowania stereotypów i wyjaśnia powody, dlaczego jednak im ulegamy;
- charakteryzuje modele przełamywania stereotypów;
- analizuje eksperymenty dotyczące działania stereotypów i przedstawi wnioski.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- eksperyment myślowy;
- odwrócona klasa.

Formy pracy:

- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Przed lekcją zespół klasowy zostaje podzielony na grupy. Zadaniem każdej z nich jest przygotowanie prezentacji multimedialnej dotyczącej przydzielonego zagadnienia z sekcji „Przeczytaj”. Zagadnienia:

gr. I – Jakie są cechy stereotypu?

gr. II – Czym różni się stereotyp od uprzedzenia? (podział uprzedzeń)

gr. III – Skąd biorą się stereotypy?

gr. IV – Jakie są funkcje stereotypów?

gr. V – Jak walczyć ze stereotypami?

Prezentacje nie mogą przekroczyć 5 min.

Faza wstępna:

1. Przedstawienie tematu „Stereotypy – dlaczego tak łatwo im ulegamy” i celów zajęć.
2. Śniegowa kula. Uczniowie w parach przygotowują definicje uprzedzenia i uogólnienia. Następnie łączą się w czwórki, porównują swoje pomysły, dyskutują i tworzą wspólną wersję propozycji. W kolejnym kroku łączą się w ósemki i coraz liczniejsze grupy, aż powstaną ogólnoklasowe wersje definicji. Chętna/wybrana osoba zapisuje propozycje na tablicy.

Faza realizacyjna:

1. Przedstawienie uczniowskich prezentacji. Po każdej z nich następuje omówienie: uczniowie mogą zadawać pytania prelegentom, weryfikować i uzupełniać informacje.
2. Praca z materiałem zamieszczonym w sekcji „Film”. Uczniowie zapoznają się z treścią materiału, a potem w parach wykonują polecenia. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udziela też uczniom informacji zwrotnej.
3. Uczniowie zapoznają się z opisami eksperymentów dotyczących stereotypów i autostereotypów. Po obejrzeniu każdego z filmów dyskutują i przedstawiają swoje propozycje wyników badania. Następnie weryfikują je z odpowiedzią eksperta.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi, aby uczniowie podali przykłady, w jaki sposób można przełamywać stereotypowe myślenie własne i innych. Na zakończenie uczniowie wybierają ich zdaniem najskuteczniejsze metody.
2. Omówienie przebiegu zajęć, wskazanie mocnych i słabych strony pracy uczniów, udzielenie im informacji zwrotnej.

Praca domowa:

Napisz krótką notatkę, uwzględniając w niej najistotniejsze informacje dotyczące zagadnień poruszanych na zajęciach.

Materiały pomocnicze:

Osobowość a społeczne zachowanie się ludzi, red. Janusz Reykowski, Warszawa 1980.

Ernest R. Hilgard, *Wprowadzenie do psychologii*, Warszawa 1967.

Barbara Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2003.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą wykorzystać multimedium z sekcji „Film” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.